

מבט על, גיליון 838, 26 ביולי 2016

האסטרטגיה הצרפתית ללחימה בטרור בצומת דרכים

יורם שוייצר, שרה פיינברג ועינב יוגב

פיגוע הדריסה שביצע מהגר תוניסאי בסיוע תא טרור מקומי, בלב הריוויירה בעיר ניס ב-14 ביולי, בעיצומן של חגיגות הבסטיליה, אשר גרם למותם של 84 בני אדם – אזרחים ותיירים – ולפציעתם הקשה של עשרות נוספים, הכה את צרפת בהלם. מלבד תחושות חוסר האונים והפחד מקטלניות שיטת הפעולה, המתקפה העצימה את הזעם הציבורי בגין מחדלי הממשלה המתמשכים לנוכח שורת פיגועי טרור קטלניים שספגה צרפת בשנתיים האחרונות. לכך ניתן לצרף את רציחתו ב-26 ביולי של הכומר הצרפתי על ידי שני מחבלים שהזדהו כאנשי המדינה האסלאמית.

לצרפתים ברור עתה כי הם נמצאים בעיצומה של מערכה כוללת נגד סכנת הטרור מבית ומחוץ. הערכת מצב ביטחונית זו של הצרפתים מתבססת על חשש מפני תכנון פיגועי טרור נוספים בידי רשתות טרור ובודדים הפועלים בהשראה, ולעיתים אף בהכוונה ממוסדת ומאורגנת מבחוץ, בעיקר על ידי "המדינה האסלאמית". לעיתים, פעילות כזו התבצעה ביוזמה עצמית של מהגרים בני הדור השני והשלישי שגדלו וחונכו בצרפת. בעקבות מתקפות הטרור שבוצעו בינואר 2015 נגד מערכת העיתון שארלי הבזו היפר כשר נקטה ממשלת צרפת שורת אמצעים למניעת הטרור וריסונו ופרסה כוחות ביטחון ברחבי המדינה במטרה להגן על מטרות סמליות, בכללן שדות תעופה, מרכזי דת, ובתי ספר. אולם, ביקורת ומסקנות של וועדת חקירה פרלמנטרית שבחנה את נושא ההתמודדות עם הטרור הטילו ספק ביעילות הטיפול באיום עד כה. בעקבות זאת, במאי האחרון הציגה הממשלה תכנית אסטרטגית רחבת היקף, ראשונה מסוגה, לסיכול הטרור והרדיקליזציה בצרפת.

התכנית כללה המלצה לנקיטת אמצעים חדשים, ביניהם הגברת המניעה על ידי מעקב של הרשויות אחר מועדים להקצנה שעלולים להוות איום לביטחון הציבור; הקמת מוקדי פנייה, שלהם ניתן יהיה לדווח באופן אנונימי על סימנים של הקצנה בקרב קרובים, או אחרים; הפעלת מערכת המתעדת את שמות הנוסעים בטיסות (PNR – Passenger Name Record); הקמת יחידות מודיעיניות בתוך בתי הכלא, שיוכלו לעקוב אחר תהליכי רדיקליזציה של האסירים. בעקבות הפיגוע בניס הוחלט להאריך בששה חודשים נוספים את מצב החירום שהוכרז בצרפת ב-13 בנובמבר 2015 ואמור היה להסתיים בסוף יולי. ההיערכות גם היא בהתאם: 12,000 אנשי מילואים של המשטרה זומנו לסייע בבלימת הטרור, במקביל לתיאום התגובה הצבאית הצרפתית אל מול "המדינה האסלאמית" עם ארצות הברית.

על אף מאמצים אלו, נשיא צרפת פרנסואה הולנד וממשלתו ניצבים בפני ביקורת ציבורית חריפה הגורסת כי האמצעים שנקטו ואלה שיינקטו בעקבות ההמלצות, הם בבחינת "מעט מדי ומאוחר מדי". הלחץ הציבורי למצוא מענה למקורותיו ולגילוייו המסלימים של הטרור מבית גובר: סקר שבוצע על ידי אחד ממכוני המחקר המובילים בצרפת, ה-IFOP (Institut français d'opinion publique), ופורסם יום לאחר המתקפה בניס, מצביע על כך כי 67 אחוזים מהציבור בצרפת לא מאמינים ביכולתה של הממשלה להתמודד כראוי עם איום הטרור, ו-81 אחוזים אף יסכימו להטלת מגבלות מסוימות על אורח החיים הליברלי-דמוקרטי המסורתי של צרפת.

ואכן, הפולמוס האינטלקטואלי בנוגע לאיום מעלה דילמות מורכבות. כך, למשל, מתקיים דיון ציבורי נוקב בין שניים מהמומחים האקדמיים המובילים בצרפת, Olivier Roy ו-Roy Gilles Kepel. הראשון טוען שהטרור הנוכחי נובע מ"אסלאמיזציה של הרדיקליזם", שבמסגרתה מיעוט של צעירים ניהיליסטים מאמץ את הגיהאד הרדיקלי כמסווה לתסכול חברתי-כלכלי, ולעיתים אף להפרעות נפשיות, ומציג את פעילותו האלימה באצטלה ג'יהאדיסטית-סלפית. לעומתו, Gilles Kepel מייחס את סכנת הטרור ל"רדיקליזציה של האסלאם" ברחבי העולם בכלל ובצרפת בפרט, שבמסגרתה מנהיגים אסלאמיסטים משתמשים במוסלמים צרפתים מתוסכלים כדי לעורר "מלחמת אזרחים" בתוך צרפת. עם זאת, אין המדובר בדיון אינטלקטואלי גרידא, שכן הנגזרות האופרטיביות של כל תיאוריה עבור רשויות הביטחון הינן שונות, כל שכן דורשות התמודדות חברתית ותרבותית שונה בצרפת עצמה.

כבר כעת עומדת לדיון סדרה של הצעות שהוגשו על ידי מפלגות הימין והימין הקיצוני מהאופוזיציה, שנועדה להטיל מגבלות נוספות על זכויות האזרח. ההצעות השנויות במחלוקת כוללות את שלילת האזרחות הצרפתית מבעלי אזרחות כפולה המורשעים בפעולות טרור וגירוש זרים החשודים במעורבות או בעידוד טרור; חיוב אלפי חשודים לענוד אזיקים אלקטרוניים לשם ניטורם על ידי כוחות הביטחון; כליאת אנשים שעברו הקצנה במרכזים למניעת רדיקליזציה; כליאה של מחבלים מסוכנים באגפים מבודדים; הרחבת המעקב המודיעיני על מוסלמים צרפתים גם בבתי הכלא; סגירה שיטתית של מסגדים קיצוניים; גישה מוגבלת לפליטים ואף סגירת גבולות צרפת בפניהם; ודיון ביציאה מהסכם שנגן למדיניות הגירה וביקורת גבולות מתואמת באירופה. הסכם זה, שנחתם ב-1985 וסימל את חזון אירופה ללא גבולות, נתפס כאיום ביטחוני במיוחד לנוכח הגעתם מאז 2015 של למעלה ממיליון פליטים מסוריה ואפגניסטן לתחומי היבשת.

נוסף לכך, אירועי הטרור שאירעו על אדמת צרפת באחרונה עוררו מחלוקת בנוגע להיקף המעורבות הצבאית הצרפתית מחוץ לגבולותיה, ובהקשר זה הועלו ספקות לגבי עצם יעילותם של מבצעים אלה. בעוד ממשלת צרפת שלחה משנת 2014 יותר מ-3,000 חיילים לסאהל ו-1000 חיילים לעיראק, וזאת נוסף לשליחת מטוסי קרב להפצצות בא-רקה ושיגור נושאת המטוסים שארל דה גול למפרץ, האופוזיציה הימנית קוראת להגברת המבצעים של צרפת בסאהל, סוריה ועיראק.

בניסיון להרגיע את הרוחות וכן מחשש לפעולות תגמול אלימות נגד המוסלמים בצרפת והסלמה שעלולה להגיע לכדי מלחמת אזרחים, כפי שהתבטא לאחרונה ראש מודיעין הפנים Patrick Calvar, הממשלה מנסה לגייס את האוכלוסייה המוסלמית עצמה להתמודדות עם מגמת הרדיקליזציה וללחימה בה. עוד ב-2002, הנשיא הצרפתי דאז, ניקולא סרקוזי, הקים מועצה ממלכתית ייעודית למען הציבור המוסלמי לשם יצירת מרחב מוסלמי צרפתי אחיד וסובלני בצרפת. כיום בוחנת הממשלה, בשיתוף המועצה, את האפשרות לחזק את נוכחותם של אימאמים צרפתים במרחב הפיזי והווירטואלי, כאמצעי לריסון ההשפעה הנרחבת של מטיפים סלפים זרים וכחלק מניסיון ליצור נרטיב נגדי לזה הרדיקלי של הג'יהאד הסלפי.

בנוסף, צרפת בוחנת את ניסיון של מדינות אחרות בהתמודדות עם איום הטרור, בעיקר בלגיה, ארצות הברית ודנמרק. מדנמרק שאלה צרפת את רעיון המרכזים למניעת הקצנה, והיא מעוניינת להקים מרכז כזה בכל מחוז צרפתי. הפיגוע בניס משמש תזכורת לחשיבותם של מאמצים כגון אלו, כאשר רבים טוענים שהתגובה לסלפיה ג'יהאדיה לא יכולה להסתכם בתגבור הביטחון בלבד והיא חייבת להתבטא גם בשינוי חברתי.

גם ישראל מוזכרת כשותפה חשובה להתמודדות מול הטרור הסלפי ג'יהאדיסטי. במסגרת זו נשלחה משלחת פרלמנטרית לישראל כדי ללמוד מניסיונה. אשר למישור הציבורי והפרטי, פניות מטעם ראשי ערים בצרפת, בכללן קאן וניס, הגיעו למומחי אבטחה ישראלים במטרה להסתייע בניסיונם על מנת לתגבר מערכות אבטחה עירוניות. זאת ועוד, הטרור שהיכה באירופה באחרונה מחליש עוד יותר את תקפותה של הקונספציה, שרווחה בעבר בקרב מקבלי החלטות וקובעי דעת קהל ביבשת בכלל ובצרפת בפרט, כי שורשיהם של פיגועים המבוצעים על ידי פעילים אסלאמיים נעוצים בסכסוך הישראלי-פלסטיני וכי עם סיומו יבוא הקץ גם על ההתקפות באירופה ואיומי הטרור מצד "המדינה האסלאמית".

ניסיונה המקצועי המצטבר לאורך שנים של ישראל בלוחמה בטרור, וכן הידידות העמוקה בין ישראל לצרפת, מחייבים את ישראל להציע לצרפת סיוע – ככל שתתבקש – כדי להילחם ביעילות באויב המשותף. על אף חילוקי הדעות (הלגיטימיים) בין המדינות אשר לדרך המתאימה לקדם את פתרון הסכסוך הישראלי-פלסטיני, כפי שבאו לידי ביטוי בהתנגדות הישראלית ליוזמה הצרפתית לקידום התהליך המדיני, המצב הביטחוני הקשה בצרפת עשוי להביא לאוון קשבת ולהבנה מצד דעת הקהל בצרפת לדאגותיה ולדרישותיה הביטחוניות של ישראל בכל הסכם עתידי עם הפלסטינים. אם ישראל מצדה תפגין יוזמה ונכונות לקדם מהלך מדיני, היא תוכל לצפות לשיתוף פעולה ולהבנה מצד צרפת וחברותיה באיחוד האירופי.